

CRACOVIA URBS EUROPAEA

KONFEDERACJA NA RZECZ PRZYSZŁOŚCI KRAKOWA

Kopiec Krakusa i otoczenie

Doraźne uwagi dla ochrony miejsca w zamierzonych działaniach projektowych

opracowanie:

Zbigniew Beiersdorf

Wojciech Kudła

Mariusz Waszkiewicz

Krzysztof Wielgus

Kazimierz Walasz

Emil Zaitz

Jarosław Żółciak

współpraca Katarzyna Żółciak

red: Jarosław Żółciak

Kraków 2011

Kopiec Krakusa i otoczenie

Doraźne uwagi dla ochrony miejsca w zamierzonych działaniach projektowych

Kopiec Krakusa - uwagi wstępne

Idea zajęcia się przez Gminę (reprezentowaną przez ZIKiT) Kopcem Krakusa i jego otoczeniem jest słuszna, chociażby ze względu na postępującą degradację tego miejsca. Metoda racjonalnego prowadzenia prac, w oparciu o projekt, uzgodniony z właściwymi władzami, w tym Służbą Ochrony Zabytków, nie budzi zastrzeżeń. Jednak z uwagi na wyjątkową merytoryczną wagę zagadnienia, projekt i prace realizacyjne przy Kopcu Krakusa i w jego otoczeniu nie mogą być prowadzone w rutynowym trybie realizacji zadań komunalnych. Z uwagi na niezwykłą wartość historyczną, emocjonalną, naukową i krajobrazowo - przyrodniczą tego miejsca konieczne jest postępowanie ostrożne, poparte badaniami, uwzględniające m.in. zalecenia i opinie interdyscyplinarnego grona specjalistów CUE (patrz załącznik) wskazujących na cele i sposoby realizacji prac na Kopcu i jego otoczeniu .

Podstawowy, ramowy program dla tematu „Opracowanie dokumentacji projektowej dla remontu Kopca Krakusa, wraz zagospodarowaniem jego otoczenia. oświetleniem i iluminacją” opracowany przez ZIKiT jako załącznik do wniosku skierowano do SKOZK o dofinansowanie, wymaga korekty i aktualizacji.

W postępowaniu wobec Kopca Krakusa należy zastrzec podstawowe przesłanie, że Kopiec i jego otoczenie musi być traktowany jako zabytkowy obiekt rezerwatowy (pod względem kulturowym , krajobrazowym i przyrodniczym) a nie jako jeden z wielu terenów zielnych czy nawet standardowych parków miejskich.

Należy tu zwrócić pilną uwagę na dodanie programu badawczego i bezwzględną eliminację zadań kolidujących z rezerwatowym charakterem miejsca, w pierwszej kolejności rezygnację z oświetlenia i iluminacji (żadnych reflektorów, lamp, pachołków świetlnych, światłowodów i LED'ów) .

Planowany „Projekt organizacji ruchu na czas budowy” powinien uwzględniać uwagi zawarte w ekspertyzie CUE. W szczególności chodzi o ochronę tzw. Serpentyń i flankujących ją drzew. Projekt powinien eliminować obciążenie tego rejonu pojazdami i sprzętem ciężkim. i przewidywać przeładunek na pojazdy małe, lekkie oraz użycie nowoczesnego sprzętu budowlanego zminiaturyzowanego.

Zadaniem Inwestora (a w konsekwencji autora projektu) powinno być zachowanie i utrwalenie obecnego charakteru miejsca, oczywiście z drobnymi korektami eliminującymi zaistniałe nieprawidłowości.

Projektant ma zatem zadania służebne a nie poszukiwanie rozwiązań autorskich. „zadziwiających” za wszelką cenę. Kierunek projektu powinien wyznaczać interdyscyplinarny materiał przygotowany przez specjalistów CUE, oczywiście po uzyskaniu akceptacji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Należy podkreślić że projekt i przeprowadzone w oparciu o niego prace nie rozwiążą całości problematyki Kopca Krakusa i jego otoczenia. Konieczne jest nowoczesne działanie konserwatorskie polegające na umiejętnym zarządzaniu dziedzictwem, integrujące stałą opiekę, skuteczną ochronę, monitorowanie, systematyczne prace porządkowe i bieżącą naprawę uszkodzeń.

Zbigniew Beiersdorf

I

Problematyka archeologiczna

Kopiec Krakusa

Tereny położone wokół Kopca Krakusa nie były dotychczas przedmiotem systematycznych badań archeologicznych. Obszar przylegający do jego nasypu był wielokrotnie penetrowany przez archeologów metodami typowymi dla badań powierzchniowych, natomiast nigdy nie prowadzono tu ani jakichkolwiek badań sondażowych, ani też systematycznych prac wykopaliskowych. Rezultatem poszukiwań powierzchniowych są różnoczasowe ślady osadnictwa związane z młodszą epoką kamienia oraz z okresem wpływów rzymskich i ze średniowieczem. W latach 30-tych minionego stulecia badaniami archeologicznymi objęto tylko nasypy Kopca, natomiast brak pewności, czy został wówczas przekopany także jego zewnętrzny pierścień tworzący podstawę obiektu, czy też tą jego partię pozostawiono nienaruszoną. W tej jego części mogą do dziś znajdować się szczątki grobów ciałopalnych związanych z Krakusem, legendarnym władcą Krakowa, ewentualnie z jego współplemieńcami.

Z drugiej strony należy pamiętać, że istnieją hipotezy, że wokół Kopca Krakusa znajdowało się kilkanaście innych, mniejszych kopców (kurhanów), tworzących kompleks nekropoliczny o niespotykanym gdzie indziej charakterze. Kurhany te prawdopodobnie tworzyły rozległe cmentarzysko ciałopalne powiązane z ludnością słowiańską (wiślańską). Kopce te uległy zniszczeniu między innymi na skutek intensywnej uprawy ziemi w czasach nowożytnych. Pomimo tego najniższe partie domniemanych kurhanów mogą się nadal znajdować pod obecną powierzchnią terenu, a więc pod nasypami niwelacyjnymi uformowanymi tu albo w czasie orki i prac rolniczych, albo podczas prac fortyfikacyjnych w XIX wieku, albo podczas odkładania (hałdowania) ziemi pochodzącej z prac badawczych w latach 30-tych XX stulecia, albo też w trakcie porządkowania terenu po zakończeniu prac ziemnych związanych z rekonstrukcją Kopca Krakusa w latach 50-tych XX wieku.

Z powyższych względów jakiegokolwiek prace ziemne i budowlane na kulminacji Krzemionek, zwłaszcza na terenach przylegających do Kopca Krakusa, powinny **zostać objęte wyprzedzającymi badaniami sondażowymi**, zaś przy większych „inwestycjach” budowlanych **systematycznymi pracami wykopaliskowymi**, które obejmą cały teren planowanego obiektu. Ta okoliczność powinna być brana pod uwagę zwłaszcza przez projektantów zajmujących się zagospodarowaniem otoczenia Kopca. Powinni oni wykluczyć wprowadzanie w otoczenie Kopca jakiegokolwiek obiektów liniowych (m.in. głębokie przekopy instalacyjne i budowlane), które wymagałyby szerszego ingerowania w podłoże zalegające pod obecnym poziomem użytkowym tych obszarów. Możliwe są tu tylko bardzo ograniczone prace ziemne obejmujące górną powierzchnię warstwy humusowej oraz nawierzchnię istniejących ścieżek.

Wydaje się, że z projektowanych prac należy wykluczyć jakiegokolwiek utwardzanie podłoża dróg i ścieżek poprzez wykonywanie pod nimi dodatkowej podbudowy oraz zastosowanie tzw. korytowania.

Emil Zaitz

Por. bibliografię:

- Jamka R., Wyniki badań wykopaliskowych na Kopcu Krakusa w Krakowie, *Slavia Antiqua* t. 12 (1965), Poznań 1965,
Radwański K., Kopiec Krakusa składnikiem wielkiego cmentarzyska kurhanowego na krakowskich Krzemionkach, (w:) 150 lat Muzeum Archeologicznego w Krakowie, Kraków 2000, s. 267-280,

Radwański K., Raz jeszcze o wielkich kopcach krakowskich, *Acta Archaeologica Carpathica* t. 35 (2001),
Radwański K., Kraków przedchrześcijański, (w:) Kraków, nowe studia nad rozwojem miasta, praca zbiorowa pod red. J. Wyrozumskiego, Kraków 2007, s. 89 – 117.

II Problematyka przyrodnicza

Uwagi entomologa

1. Parki miejskie regularnie koszone z punktu widzenia motyli i innych bezkręgowców, a także naziemnych drobnych kręgowców to pustynie, właśnie ze względu na koszenie - eliminuje to kryjówki jak również zabija zwierzęta bezpośrednio. Z parków usuwa się też gałęzie i rośliny niemieszczące się w stereotypie "uporządkowanej zieleni miejskiej", co również poprzez ograniczenie kryjówek wpływa negatywnie na bioróżnorodność.

Ścieżka wzdłuż cmentarza (brzegiem kamieniołomu) oraz inne dotychczas niekoszone miejsca - nie kosić wcale i raz na 2-3 lata usunąć wkraczające krzewy (najlepiej późną jesienią - koniec października/listopad). Jeżeli wkracza wrotycz i nawłoc i zaczynają wypierać inną roślinność, to skosić raz w roku przed wysianiem roślin tj. we wrześniu.

W przypadku miejsc koszonych regularnie to, jeżeli już koszenie jest konieczne, to najlepiej ograniczyć je do 2 lub 3 razy w roku. Pierwsze koszenie powinno odbywać się nie wcześniej niż po przekwitnięciu mniszka, kolejne nie częściej niż raz na 6 tygodni. Cały obszar koszony podzielić na płyty (dowolne, jak wygodnie do realizacji), aby nie wykosić całości w jednym czasie, tylko sąsiadujące płyty w odstępie, co najmniej 14 dni (chodzi o ciągłość istnienia kryjówek i kwiatów biorąc pod uwagę cały obszar). Wskazane dosianie koniczyny i lucerny.

2. Ogródki działkowe, a szczególnie te tzw. "zaniedbane" to oazy bioróżnorodności na obszarze Krakowa - pokazują to jednoznacznie wyniki moich 10 letnich obserwacji. Najlepiej ich nie ruszać, a jeżeli komuś wadzą, to niech obsadza je od zewnątrz szpalerem krzewów osłaniając w imię zasady "co z oczu to z serca".

3. Oświetlenie ma negatywny wpływ na populacje nocnych zwierząt. Konieczne jest użycie żarówek sodowych o możliwie wąskim zakresie emitowanych długości fal świetlnych z maksimum widma w pobliżu części żółtej (obecnie chyba najczęściej montowany typ żarówek drogowych) - takie żarówki mają małą efektywność w przywabianiu zwierząt nocnych czyli są stosunkowo najmniej szkodliwe. Zdecydowanie unikać źródeł opartych na rtęci ze względu, że bardzo efektywnie przywabiają nocne motyle, obniżając ich populację.

Wojciech Kudła

Uwagi ogólnoprzyrodnicze

Kopiec Krakus wraz z otoczeniem jest jednym z najcenniejszych terenów pod względem krajobrazowym i przyrodniczym w Krakowie. Jest częścią Krzemionek Podgórskich posiadających bogatą florę i faunę. Obliguje to do szczególnej troski o jego zagospodarowanie. Występujące tu murawy kserotermiczne odznaczają się wyjątkowym bogactwem florystycznym.

1. Całe otoczenie Kopca Krakusa do ulicy Za Torem powinno pozostać bez sztucznego oświetlenia. Sztuczne oświetlenie zmienia zachowania zwierząt wydłużając ich aktywność dzienną. Oddziałuje też niekorzystnie na owady przyciągając je do światła gdzie często giną. Obecnie gdy stawiane są

coraz większe wymogi co do standardów środowiska, ograniczenie sztucznego oświetlenia w porze nocnej jest jednym z podstawowych wymogów. Ze względu na historyczny charakter miejsca brak sztucznego oświetlenia nie będzie też przyciągał potencjalnych odwiedzających w porze nocnej.

2. Stare ogródki działkowe (tylko kilka jest jeszcze użytkowanych) - należy przekształcić w park, z miejscami piknikowymi, pozostawiając wydzielone enklawy obejmujące starsze drzewa owocowe, jako miejsce rozrodu niektórych gatunków motyli. Enklawy te mogą być nawet chronione specjalnym dyskretnym ogrodzeniem przed wchodzeniem do nich odwiedzających otoczenie Kopca.

3. W otoczeniu Kopca pozbawionym roślinności wysokiej (drzew), gdzie dotychczas trawa jest bardzo krótko przycinana, należy na podstawie wskazań entomologa wyznaczyć pasy, płaty koszone 1-2 razy w roku lub przemiennie, co drugi rok, w celu zachowania różnorodności motyli dziennych. Obecność motyli i kwitnących roślin będzie dodatkowym elementem wzbogacającym wrażenia osób odwiedzających otoczenie Kopca.

Zmniejszenie liczby koszeń oraz nawet pozostawienie niekoszonych fragmentów na rok następny pozwoli szeregu owadom, a zwłaszcza motylom na odbycie pełnego cyklu rozwojowego. Zmniejszona liczba koszeń pozwoli także rozwinąć się szeregu gatunkom roślin na murawach kserotermicznych.

4. Występujące w części wschodniej, bliżej ogrodzenia Nowego Cmentarza Podgórskiego, niewielkie stosy kamieni pozostawić nieprzykryte darnią. Stanowią kryjówki dla płazów, gadów i bezkręgowców, a także mogą być miejscami zimowania dla nich.

5. Wprowadzić liniowe nasadzenie rodzimych drzew i krzewów - wzdłuż ulicy Za Torem w celu łagodzenia hałasu dobiegającego z ruchliwej ul. Powstańców Śląskich. Nasadzenia powinny obejmować wyłącznie rodzime drzewa liściaste.

6. W celu utrzymania łączności ekologicznej z Krzemionkami wskazane byłoby w przyszłości wprowadzić dodatkową kładkę z drzewami i krzewami, ułatwiającą przechodzenie zwierząt. Należy więc już teraz uwzględnić taki zamiar w projektowaniu otoczenia Kopca. Kładka byłaby także dostępna dla odwiedzających. Mogłaby być wykorzystana jedynie przez ruch pieszy (zakaz dla rowerów i pojazdów silnikowych). Kładka ułatwiałaby przemieszczanie się drobnych czworonogów ale także, co dla laików wydają się nieprawdopodobne, sprzyjałaby bezpiecznemu przemieszczaniu się ptaków i nietoperzy.

7. Przepiękny wąwóz z malowniczymi skałkami wapiennymi znajdujący się między ulicą Lanckorońską, a ul. Pod Kopcem, prowadzący od Dworca Kolejowego Kraków Krzemionki do ul. Wielickiej urządzić jako park miejski. W części przy stacji kolejowej urządzić ogródek jordanowski i miejsce z sanitariatami i kawiarnią dla odwiedzających Kopiec Krakusa.

Wskazane byłoby przez nasadzenie odpowiednich drzew lub krzewów zamaskować niektóre posesje znajdujące się za górną krawędzią wąwozu lub ustawić ekrany maskujące.

Można częściowo usunąć drzewa i krzewy na zboczu północnym wąwozu (o wystawie południowej) w celu odnowienia się muraw kserotermicznych. Wawóz powinien być ogrodzony i zamykany na noc.

Przedłużeniem tego wąwozu mogłaby być obsadzona zielenią kładka prowadząca przez ul. Wielicką. Razem z podobną kładką przez Al. Powstańców Śląskich zmniejszałaby efekt barierowy dużego natężenia ruchu występujący na tych ruchliwych ulicach, a jednocześnie zwiększałyby możliwość pieszej komunikacji, także rekreacyjnej w tej części Krakowa.

8. Poszerzyć korytarz znajdujący się między górną krawędzią kamieniołomu Liban, a Cmentarzem Podgórskim prowadzący do Łysej Góry.

Pełni funkcję korytarza ekologicznego i powinien być istotnie poszerzony. Jest to też korytarz przejścia dla pieszych. Znajduje się między krawędzią zbocza kamieniołomu Liban, a ogrodzeniem Nowego Cmentarza Podgórskiego. Jest wyjątkowo wąski i niebezpieczny. Ma to szczególne znaczenie dla osób z małymi dziećmi, dlatego jest konieczne poszerzenie tego przejścia do ok. 20 m, a jest to całkowicie możliwe.

9. Sprawy porządkowe

Usunąć pozostałości elementów betonowych ze sterzącymi drutami zbrojeniowymi leżące od strony Cmentarza Podgórskiego. Od tej strony znajdują się także miejsca gdzie skradziono płyty dywanika trawy, pozostawiając oskalpowaną powierzchnię ziemi.

Uważam, że ze względów widokowych należałoby usunąć drzewo rosnące na stoku Kopca - idąc od strony północnej, zlokalizowane przy ławce, gdyż zasłania ono widok na zarys Kopca, istotnie zmniejszając jego ekspozycje z głównego kierunku podejścia do Kopca.

Literatura

1. Szczepańska M, Pilecka e. 2005. Geologiczno-przyrodnicze rozpoznanie terenów pogórnich Krzemionek Podgórskich dla potrzeb ochrony ich wartości naukowo-dydaktycznych i ekologicznych. Wydawnictwo IGSMiE PAN, Kraków.

Kraków, 18.04.2011 r. Kazimierz Walasz

Towarzystwo na Rzecz Ochrony Przyrody **Dotyczy: zagospodarowania przyrodniczego Kopca Krakusa i jego otoczenia**

Podstawą opracowania planów zagospodarowania przestrzennego powinno być dobre rozpoznanie przyrodnicze. Najpełniejszym opracowaniem dotyczącym walorów przyrodniczych i krajobrazowych Krzemionek, zawierającym również wnioski dotyczące ochrony tych wartości jest „*Geologiczno-przyrodnicze rozpoznanie terenów pogórnich Krzemionek Podgórskich dla potrzeb ochrony ich wartości naukowo-dydaktycznych i ekologicznych*” wykonane przez Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk. Praca ta powinna być jeżeli nie podstawą opracowania planu zagospodarowania przestrzennego, to przynajmniej dokumentem istotnie wpływającym na kształt planu.

Zgodnie z zamieszczoną w publikacji mapą (zał. 8) tereny położone pomiędzy kamieniołomem Liban a ul. Kamińskiego zaliczane są do terenów bardzo cennych. Są to m. in. murawy kserotermiczne, łąki owsicowe, siedliska owadów (w tym objętych ochroną gatunkową), miejsca lęgowe i żerowania ptaków m. in. derkacza – gatunku zagrożonego w skali europejskiej i wymienionego w Dyrektywie Ptasiej Rady Europy. W celu utrzymania wymienionych siedlisk niezbędne jest prowadzenie prac pielęgnacyjnych w sposób wskazany przez botaników w publikacji „*Geologiczno-przyrodnicze rozpoznanie terenów pogórnich Krzemionek Podgórskich dla potrzeb ochrony ich wartości naukowo-dydaktycznych i ekologicznych*”:

- łąki rajgrasowe koszone w miejscach bardziej uczęszczanych przez spacerowiczów czterokrotnie w ciągu roku (w końcu maja, czerwca, lipca i sierpnia), w innych miejscach trzykrotnie (w

- końcu czerwca i w końcu lipca oraz w połowie września),
- ciepłolubna łąka rajgrasowa koszona dwukrotnie w ciągu roku (pierwszy pokos koniec czerwca, drugi połowa września),
 - wtórna murawa kserotermiczna – raz na dwa lata wycięte pojawiające się krzewy i raz w roku (wrzesień) wykoszona.
- Ostatnie koszenia powinny odbywać się pod koniec września.

W publikacji na str. 120 zwraca się uwagę na walory przyrodnicze dawnego kamieniołomu Liban i zaleca się „*Należy powstrzymać zarastanie kamieniołomu Liban. Usuwać wyrastające drzewa oraz większość krzewów. Pozostawić nieliczne krzewy kolczaste stanowiące miejsce legów gąsiorka*” (zwracamy uwagę, że dzierzba gąsiorek należy do gatunków zagrożonych w skali europejskiej i jest wymieniony w Dyrektywie Ptasiej Rady Europy). Usuwanie drzew i krzewów w kamieniołomie powinny odbywać się w listopadzie.

Całe otoczenie Kopca Krakusa powinno pozostać bez sztucznego oświetlenia. Tzw. zanieczyszczenie światłem ma negatywny wpływ na życie zwierząt. Wg dyrektora berlińskiego Instytutu im. Leibniza ds. Ekologii Wodnej i Rybołówstwa Śródlądowego Klement Tockner strata ciemności doprowadza do zmniejszania się różnorodności gatunkowej. Światło w nocy ma śmiertelne skutki dla zwierząt. Niektóre gatunki nie mogą już znaleźć ochrony w ciemności i padają ofiarą swoich naturalnych wrogów. Nawet jeśli żarówki nie oświetlają zwierząt bezpośrednio, światło odbija się od chmur, co czyni noc nienaturalnie jasnymi. Ta nienaturalna jasność zakłóca fizjologię i zachowania zwierząt aktywnych nocą. Światło, którym człowiek rozprasza ciemności, powoduje, że zwierzęta pozostają w ukryciu o kilka godzin dłużej. Owady, ptaki i inne zwierzęta są dezorientowane. Światło zakłóca m. in. zdolność ciem do unikania nietoperzy. Te nocne motyle słyszą ultradźwięki, za pomocą których nietoperze próbują je namierzyć. Uciekające ćmy często i chaotycznie zmieniają kierunek lotu. Tymczasem w pobliżu lampy zachowują się tak, jakby ogłuchły i zapomniały o swojej obronnej strategii. Miliardy owadów każdego roku giną na ulicznych latarniach lub w sieciach pajaków, które w tych miejscach szczególnie chętnie je rozpinają. Płazy z braku ciemności pozostają dłużej w swoich kryjówekach i potem głodują. Również zachowanie ssaków (m. in. nietoperzy) może ulegać poważnym zmianom na terenach zanieczyszczonych światłem.

*Prezes
Towarzystwa na Rzecz Ochrony Przyrody
Mariusz Waszkiewicz*

III

Problematyka dziedzictwa kulturowego i krajobrazu

Funkcją Kopca Krakusa i jego otoczenia nie może być kolejny teren rekreacyjny - ze względu na rezerwatowy (krajobrazowo-archeologiczny) charakter miejsca, jego znaczenie faktograficzne oraz wynikające z legendy o mogile Krakusa. Ukierunkowanie rekreacyjne wykluczone jest również poprzez sąsiedztwo miejsc pamięci narodowej (masowych zbrodni) oraz sąsiedztwo cmentarzy.

Kopiec Krakusa winien być miejscem kontemplacji i edukacji, o pewnych cechach muzeum na wolnym powietrzu – to cel podstawowy.

W obszarze wokół Kopca (np. bliżej istniejącej zabudowy) mogą natomiast pojawić się obiekty i urządzenia służące ograniczonemu i ukierunkowanemu zakresowi rekreacji, pod warunkiem, że będą służyły celowi podstawowemu, licowały z powagą miejsca i nie będą sprzeczne z jego rezerwatowym charakterem.

Urok Krzemionek polega również na ich specyfice, na tym, że w centrum dużego miasta zachował się fragment łąki wokół prastarego obiektu – jakby skrawek z krajobrazu wedy z 1536/7 r.

Obszar uwag wyznaczają następujące granice: linia kolejowa od północy, plac Przystanek, ul. Franciszka Maryewskiego, północna granica Nowego Cmentarza Podgórskiego, wschodnia krawędź kamieniołomu Liban. Uwzględniono również skalisty kanion d. linii kolejowej z 1884 r.

Uwagi ogólne

Teren należy zinwentaryzować, identyfikując precyzyjnie obiekty i miejsca, zachowania odwiedzających, oczekiwania i potrzeby związane z miejscem.

W zakresie zieleni – niezbędne są: inwentaryzacja, ocena stanu, waloryzacja, stratygrafia. Materiał inwentaryzacyjny należy poddać ocenie i waloryzacji.

Dziedzictwo niematerialne:

Kopiec i wzgórze („góra”) zajmuje wyjątkowe miejsce w dziedzictwie niematerialnym Krakowa:

- legenda o Kraku dotycząca Kopca, badania oraz dotychczasowa wiedza o roli tego typu kopców wskazuje na charakter obiektu jako mogiły, zaś otoczenie Kopca, zarówno bliskie jak i dalsze – zawiera cmentarze z różnych czasów oraz miejsca pamięci, w tym o podstawowym znaczeniu dla Krakowa i jego tożsamości – tereny i obiekty Obozu Koncentracyjnego Płaszów.

- Kopiec i sąsiedztwo (zachowane fragmenty historycznego błonia krakowskiego) jest miejscem święta Rękawki – najstarszego święta, jakie legenda wiąże z pierwszymi znanymi formami państwowości naszych ziem.

Krajobraz:

Walory krajobrazowe tak samego Kopca jak i jego sąsiedztwa należą do najwybitniejszych w skali kraju. Stąd zdejmowano liczne panoramy i widoki, w tym najstarsze znane panoramy Krakowa (XVI w.), sam Kopiec również jest ważnym składnikiem panoram i widoków Krakowa, w tym najstarszych panoram miasta z innych, najważniejszych krajobrazowo miejsc miasta.

Obiekty zabytkowe (wybrane):

Kopiec Krakusa i jego otoczenie posiada szczególne znaczenie dla Krakowa i Polski. Kopiec Krakusa to:

- najstarsza budowla, którą wiąże się z Krakowem – VII-VIII w.,
 - składnik historycznego jądra Krakowa
 - podstawowy składnik historycznych panoram Krakowa (ekspozycja bierna i czynna)
- Zidentyfikowane zabytki archeologiczne obejmują Kopiec Krakusa, jego sąsiedztwo oraz obszar przy ul. Franciszka Maryewskiego.

Kopiec był otoczony umocnieniami fortu Krakus (rozpoczęcie budowy 1849 r.). Po forcie pozostały: nasypy wyrównanej platformy, zniekształcone, lecz częściowo czytelne umocnienia ziemno-murwane, ruiny budynku koszar, droga do fortu (serpentykowa, ze szpalerem drzew), inne pojedyncze elementy, związane z fortem, usytuowane wokół Kopca i na zboczach Góry Krakusa. Ponadto znajdują się tu obiekty z okresu II wojny światowej.

Wartość zabytkowa w sąsiedztwie posiadają m. in: tereny i obiekty Obozu Koncentracyjnego Płaszów, d. Obozu Pracy Liban, część Nowego Cmentarza Podgórskiego (ze starodrzewem), składniki układów komunikacyjnych (ulice oraz szlak kolejowy z budynkiem stacji Podgórze-miasto), składniki zabudowy przy pobliskich ulicach, składniki kamieniołomu i wapiennika Liban i Ehrenpreis.

Wartości przyrodnicze:

Góra Krakusa to równocześnie wybitne dziedzictwo przyrodnicze. Formy ukształtowania, geologiczna budowa terenu z możliwością jej obserwacji w pobliskich kamieniołomach oraz składniki przyrody ożywionej.

Nazewnictwo:

Na mapach z XIX w. występuje nazwa Krakus; wydaje się być stosowana do całego wzniesienia, na którym znajduje się Kopiec. Dla całych Krzemionek Podgórskich (inna, starsza nazwa – Góra Lasoty; Lasoty, Lasotnia) stosowane były określenia np. „Góry Kazimierskie”. Poszczególne wierzchołki określane są raczej jako „góra” (rzadsze określenie „wzgórze” jest stosowane współcześnie), np. Góra św. Benedykta, Łysa Góra (wzniesienie na południe od Kopca).

Stan badań i wiedzy o miejscu:

Dla terenu Krzemionek Podgórskich (Góry Lasoty) zostały opracowane następujące materiały:

- w zakresie problematyki przyrodniczej (z uwzględnieniem zagadnień kulturowych): *Geologiczno-przyrodnicze rozpoznanie terenów pogórnich Krzemionek Podgórskich dla potrzeb ochrony ich wartości naukowo-dydaktycznych i ekologicznych*, oprac. zbior. pod red. Małgorzaty Szczepańskiej i Elżbiety Pileckiej, Kraków 2005

- w zakresie problematyki kulturowej:

Jarosław Żółciak, współpr. Witold Niewola Staszkowski, Andrzej Sułkowski, Emil Zaitz *Krzemionki Podgórskie – studium ochrony konserwatorskiej*, Kraków 1993 (niepublikowane);

W opracowaniach tych podana jest literatura, nadto w drugim z nich wskazane i reproduktowane materiały źródłowe. Literaturę w zakresie problematyki archeologicznej podają wytyczne E. Zaitza

Przydatne dane i materiały wskazują również następujące pozycje:

J. Żółciak, *Rozwój przestrzenny Podgórze*, [w:] Kraków. *Nowe studia nad rozwojem miasta*, oprac. zbior. pod redakcją Jerzego Wyrozumskiego, Kraków 2007

, Stanisława Rusińska, współpraca Zbigniew Beiersdorf, konsult. Janusz Bogdanowski *Stare Podgórze - studium historyczno-urbanistyczne*, Kraków 1977–78,

Andrzej Swaryczewski *Wzgórze Lasoty, studium historyczno-konserwatorskie*, Kraków 1975,

M. Swaryczewska, J. Żółciak, konsult. J. Bogdanowski, *Sterowanie rozwojem przestrzennym na przykładzie Starego Podgórza, Studia historyczne*, Kraków-Podgórze 1984-5, M.

Swaryczewska, J. Żółciak, K. Żółciak, K. Grodziska, współpraca Tadeusz Z. Bednarski, konsult. J. Bogdanowski, *Studium historyczno-kompozycyjne Parku im. Wojciecha Bednarskiego*, Kraków-Podgórze 1989,

J. Żółciak *Stary Cmentarz Podgórski – studium historyczno-konserwatorskie*, Kraków-Podgórze 1998

W aranżacji terenu należy uwzględnić potrzeby badawcze, w szczególności z zakresu archeologii.

Uwagi dla ochrony i gospodarowania miejscem

Zachowanie charakteru miejsca:

Miejsce powinno utrzymać swój charakter. Dominantą – co oczywiste - winien pozostać Kopiec Krakusa. Kopiec, mimo iż jest jednym z największych przedhistorycznych kopców w Polsce, w istocie nie jest dużym obiektem (ok. 14 m wysokości). Forma ziemna ma zdecydowanie mniejszą siłę oddziaływania, niż przeciętny obiekt architektoniczny podobnej wielkości, dlatego otoczenie Kopca winno być zaaranżowane bardzo ostrożnie. Równocześnie miejsce jest eksponowane nadzwyczaj silnie z rozległych obszarów Krakowa, w tym z Wawelu.

Wszelkie działania co do wprowadzania jakichkolwiek form należy planować bardzo starannie, sprawdzając ich oddziaływanie w relacji z Kopcem.

Za szczególnie niedopuszczalne należy uznać wszelkie kierunki działań, zmieniające miejsce w „skwer” czy „park” o miejskim charakterze. Uwaga dotyczy zarówno ogólnej dyspozycji terenu, jak i poszczególnych urządzeń, jaki miałyby tu zostać wprowadzone (lub adaptowane z istniejących).

Niedopuszczalne więc byłoby wprowadzanie tu np. oświetlenia (wykopy, dominujące formy, światło szkodliwe dla owadów, np. motyli), czy utwardzanych alejek albo nowej, wysokiej roślinności. Takie składniki należy z góry wykluczyć.

Miejsce należy traktować jak muzeum (rezerwat krajobrazowo-archeologiczny), o (w cudzysłowie) „średniowiecznym” krajobrazie, bez eksponowania współczesnych urządzeń. Należy zachować w postaci trwałej ruiny pozostałości fortu Krakus (oraz innych fortyfikacji), aranżując je jednak w sposób zdecydowanie podporządkowany wobec Kopca.

Dokumentacja winna powstać w dwu etapach – faza koncepcyjna (z wariantami) winna być możliwie szeroko konsultowana tak ze specjalistami, jak i mieszkańcami.

Ograniczenie działań

Wszelkie działania wobec Kopca winny uwzględniać to, że nie mamy jednoznacznej informacji jak daleko posunięto rozkopywanie Kopca w ramach badań przed II wojną światową. Wykop rozpoczęto od góry. Stany pośrednie dokumentują zdjęcia, jednak stopień maksymalnego pogłębienia wykopu nie jest jasny. Dla ostrożności należy przyjąć zatem prawdopodobieństwo, iż w dolnych partiach nasyp Kopca może być autentyczny.

Należy również przyjąć, że teren oryginalny był raczej nadsypywany przy budowie umocnień fortu, nie zaś plantowany. Obręb fortu wokół Kopca został wówczas wyrównany, ale przecież Kopiec znajdował się na wierzchołku wzniesienia, więc - poza fosą – ziemię nadsypywano. W świetle dotychczasowych badań, teren wokół Kopca wraz ze zboczami Góry Krakusa należy więc

traktować jak obszar potencjalnie niezwykle cenny archeologicznie, co wyklucza inwestycje, wymagające wykopów i innych ingerencji w terenie. Wszelkie zamierzenia i działania winny być konsultowane, uzgadniane i realizowane pod nadzorem archeologicznym. Miejsce winno być traktowane jak objęte ochrona rezerwatową.

Kopiec

Należy ocenić stan techniczny Kopca. Wysokość rzędnej wierzchołka Kopca (269 m) pozostaje bez zmian - porównanie materiału kartograficznego dostępnego obecnie i z lat 70 XX wieku. W mojej opinii niezmienny jest kształt bryły Kopca wobec stanu z lat 60. i 70. XX w., jednak należy zbadać pod tym kątem materiały ikonograficzne. Widoczne uszkodzenia Kopca polegają na erozji, wynikającej z nasilonego ruchu pieszego pionowo w górę stoku Kopca, zamiast korzystania z istniejących ścieżek o helikalnym przebiegu. Utworzył się w ten sposób stosunkowo głęboki żleb w stoku Kopca. Jego zaczątki istniały już znacznie wcześniej, jednakże dewastacja Kopca przybiera teraz szybko na sile.

Ten żleb oraz inne, mniejsze uszkodzenia o podobnym charakterze, w tym od południowego zachodu, należy zapelnąć, przywracając pierwotną postać stoku.

Należy rozważyć potrzebę i możliwości wprowadzenia zabezpieczeń Kopca przed motocyklistami i rowerzystami, trenującymi tu zjazdy „na krechę” - lecz możliwie jak najmniej wpływające formą na wygląd Kopca i dające się zainstalować przy jak najmniejszej ingerencji w podłoże.

Należy ocenić stan i rozważyć zagadnienie ścieżki na Kopiec w kontekście aktualnego natężenia ruchu odwiedzających.

Należy rozważyć możliwość dyskretnego umieszczenia informacji o widokach (panoramach) widocznych z Kopca.

Ruiny budynku koszarowego i pozostałości innych obiektów fortyfikacji:

Sposób aranżacji miejsca nie może stwarzać konkurencji formalnej dla Kopca – musi być podporządkowany „średniowiecznemu” krajobrazowi otoczenia.

Odtwarzanie budynku koszarowego i wprowadzanie tu obiektów kubaturowych jest całkowicie wykluczone. Fort, tak w czasie wznoszenia jak i istnienia, był oceniany – z powodu lokalizacji przy Kopcu – krytycznie. Fort zapisał się zdecydowanie negatywnie w historii. Władze zaborcze zakazały wstępu na Kopiec i przerwały odwieczne tradycje Rękawki. Zachowanie zatem tylko pozostałości fortu - jako pamiątki smutnego etapu w dziejach tych ziem i jako pozostałości interesującego zabytku fortyfikacji - jest całkowicie wystarczające i właściwe w kontekście historii miejsca.

Należy rozwiązać zagadnienie odsłonięcia i zabezpieczenia ruin budynku koszar.

Obecny stan ruin, porośniętych drzewami, poniekąd imituje bryłę budynku koszarowego, z jednoczesnym zachowaniem swobodnej i niekonkurencyjnej wobec Kopca Krakusa formy, jednakże systemy korzeniowe roślin niewątpliwie ingerują w substancję fortu.

Ruiny koszar dają możliwość usytuowania obiektów technicznych (np. związanych z monitoringiem) dla ochrony Kopca. Tutaj też można urządzić miejsca dla odpoczynku i informacji odwiedzających. Wszystkie obiekty winny być podbudowane i częściowo przesłonięte zielenią.

Odpowiednie zasady należy przyjąć dla innych składników fortyfikacji, zawierających substancję budowlaną. Bastion po stronie zachodniej – po ocenie bezpieczeństwa, możliwości i celowości (obiekt znajduje się tuż przy krawędzi kamieniołomu, podlegającej erozji) - należy ew. uczynić w zachowanej części.

Ze względu na założenie zaniechania oświetlenia terenu, należy przy aranżacji ruin koszar i utrzymaniu innych obiektów wykluczyć murki z uskokami terenu czy zagłębienia a także formy czy urządzenia, jaki mogłyby narazić na niebezpieczeństwo odwiedzających.

Obwód umocnień murowano-ziemnych i platforma fortu

Odtwarzanie umocnień murowano-ziemnych należy zdecydowanie wykluczyć. Przy obecnym stanie wiedzy i możliwości należy wykluczyć również wszelkie, nawet ograniczone prace ziemne, z powodów podanych wyżej. Do zagadnienia można będzie ewentualnie powrócić w przyszłości, po wykonaniu wyczerpujących badań archeologicznych, przy czym należy pamiętać o właściwej wadze zagadnień - randze Kopca i otoczenia, którego „średniowieczny” krajobraz nie może zostać zdominowany przez zgeometryzowany rysunek form fortu. Tam, gdzie ślady umocnień nie zachowały się – nie należy ich przywracać.

Należy zachować i utrzymywać ziemną ścieżkę, prowadzącą po obwodzie dawnych umocnień. Należy korygować bieg ścieżki tak, by oddawała w widoku z wierzchołka Kopca zarys umocnień, jednak bez nadmiernej geometryzacji, w sposób swobodny i naturalny. W podobny sposób warto rozważyć (sprawdzając w kontekście krajobrazu) zaznaczenie niskimi formami zieleni zachowanych od południa pozostałości bastei. Należy usunąć niebezpieczeństwo rozrzucania hałd kamieni, zgromadzonych na obwodzie umocnień od strony stoku (np. usunięcie, lub przemieszczenie i wykorzystanie na miejscu, przekrycie glebą i zadarnienie).

Obwód umocnień, będący krawędzią platformy fortu, otaczającej Kopiec oraz sama platforma (poza ruinami koszar), winny być wolne od wszelkich bardziej widocznych obiektów (również małej architektury). Nawet niewielkie formy ławek czy koszy na śmieci są obecnie bardzo eksponowane w widokach bliskich i średnich (np. doskonale widoczne na tle nieba na każdym kierunku podejścia do Kopca), stanowią też pierwszy plan widoków z platformy wokół Kopca. Jedynie ew. pod osłoną istniejących krzewów – jeśli część została zakwalifikowana do pozostawienia – można rozważać sytuowanie np. prostych ławek z niskimi koszami na śmieci oraz tablic informacyjnych (niewysokich). Roślinność i sposób utrzymywania winna zapewniać łąkowy charakter, o cechach charakterystycznych dla Krzemionek.

Przy ścieżce powinny się znajdować dyskretnie umieszczone informacje o widokach (panoramach).

Serpentyna

Należy rozwiązać problem – na odpowiednich odcinkach - remontu, rekonstrukcji i utrzymania nawierzchni przy równoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa szpalerom drzew wzdłuż serpentyny. Przy planowaniu uzupełnienia szpalerów należy uwzględnić widoki (np. na kościół Mariacki z kurtyny wschodniej). Należy opracować zabezpieczenie systemu korzeniowego drzew dla dojazdu i transportu materiałów dla prac przy Kopcu.

Z serpentyną wiąże się stromy skrót pieszy, położony bliżej zakosów zachodnich. Dziś teren skrót jest przykładem dewastacji terenu (głęboki żleb, uszkodzona serpentyna). Dawniej były tu schodki (częściowo zachowane do dziś). Należy je przywrócić z użyciem naturalnych materiałów dostosowanych do lokalnego charakteru w zakresie wyglądu i materiałów, z uwzględnieniem spodziewanego natężenia ruchu pieszego i wymagań bezpieczeństwa, równocześnie jednak schodki winny być wyraźnie podrzędne formalnie wobec serpentyny – możliwie jak najwęższe i wpasowane w krajobraz.

Należy usunąć z łąki północnego stoku Góry Krakusa „parking” (w rzeczywistości to placyk manewrowy) na końcu drugiego zakosu serpentyny oraz przywrócić historyczną nawierzchnię na całym odcinku (poczynając od ul. Maryewskiego).

Ochrona przed wjazdem na Kopiec i serpentynę wymaga reorganizacji ruchu kołowego

(ograniczenie wjazdu na ul. Maryewskiego, tj pierwszy zakos serpentyny – tylko dla mieszkańców).

Zbocza góry

Zbocza góry winny być w zasadzie wolne od wprowadzania obiektów i urządzeń. W pobliżu ogrodzenia kamieniołomu Liban i Ehrenpreis oraz od strony północno-wschodniej prowadzą ścieżki, które należy zachować. ew. adaptując w niezbędnym zakresie miejsca większego nachylenia stoku w celu usprawnienia funkcji ścieżki i zapobieżenia erozji, wynikającej z ruchu pieszego.

W sąsiedztwie ogrodzenia Nowego Cmentarza Podgórskiego należy usunąć groźne, niewidoczne w trawie pułapki – pozostałości wyrzuconego pierwotnego ogrodzenia Cmentarza (w tym skłębione części stalowe z ostrymi zakończeniami).

Jeden lub dwa słupki należy wykorzystać jako wzór (zachować), ze względu na interesującą formę.

Roślinność i sposób utrzymywania winny zapewniać łąkowy charakter, o cechach charakterystycznych dla Krzemionek. Sposób utrzymywania terenu, czas i krotkość koszenia winny uwzględniać utrzymywanie bioróżnorodności, w tym występowania owadów (np. motyli) i innych mniejszych zwierząt.

Zieleń urządzona

Zieleń urządzona winna być dobrana w sposób zapewniający gospodarowanie, utrzymanie i uzupełnianie istniejących składników kulturowych (np. szpaler przy serpentynie). Odrębnym zagadnieniem jest zieleń towarzysząca docelowemu stanowi ruin fortu Krakus. Zieleń wprowadzana winna być zgodna z charakterem miejsca, gatunkowo zaś zgodna z siedliskiem oraz koniecznością utrzymania walorów roślinności łąkowej.

Zieleń Kopca Krakusa (w tym towarzysząca naprawom Kopca) oraz utrzymywanie tej zieleni winno być odpowiednio dobrane do funkcji stabilizującej stoki Kopca oraz wykazywać odporność na uszkodzenia ze strony zwiedzających.

Teren ogródków działkowych i teren przylegający doń od wschodu

Docelowo winien być zarządzany przez Gminę Kraków. W zależności od realnej perspektywy dysponowania obszarem przez miasto Kraków, należy dokonać analiz roślinności miejsca i rozważyć pozostawienie ograniczonego charakteru ogrodowego - jednak w pełni dostępnego publicznie (malownicze, nieużytkowane stare sady występują w kilku miejscach Krzemionek) oraz roślinności o izolacyjnym (widokowo, akustycznie od ul. Powstańców Śląskich) charakterze, bądź ogrodu działkowego jak dotychczas (ze wskazaniem i ograniczeniami co do form użytkowania ze względu na uwarunkowania otoczenia).

Przeście do Łysej Góry

Należy odzyskać nieużywaną część Nowego Cmentarza Podgórskiego (przy składowisku odpadów i na południe od tego składowiska), na rzecz przejścia, łączącego Górę Krakusa z Łysą Górą i opracować wykonanie i zabezpieczenie przejścia. Przejście winno pełnić dwojaka rolę: bezpiecznego przejścia dla pieszych i korytarza ekologicznego. Obecny stan całkowicie odcina „wyspę” wokół Kopca od reszty Krzemionek, a ostatnie lata przyniosły wyraźny zmiany fauny.

Zabezpieczenia kamieniołomu

Zabezpieczenia wietrzejącej krawędzi kamieniołomu winny spełniać wymagania bezpieczeństwa odwiedzających z uwzględnieniem perspektywy czasu (ocena procesów erozyjnych osypywania ścian kamieniołomu, potrzeb i możliwości) oraz wymagania krajobrazowe.

Mała architektura

Ogólnie - ławki, kosze na śmieci i system informacji winny mieć prostą formę, w obszarze poza zabudową - o cechach bliższych urządzeniom szlaków turystycznych poza miastami niż skwerów miejskich, przede wszystkim z użyciem materiałów występujących na Krzemionkach (lub bliskich wyglądem).

Formy do zastosowania w obrębie ew. odsłoniętych ruin koszar – odpowiednio dostosowane do charakteru i materiału ruin.

Organizacja ruchu odwiedzających i system informacji

Organizację ruchu należy dostosować do rezerwatowego charakteru miejsca.

System informacji może stanowić rozwinięcie stacji istniejącej Trasy Historii Podgórze w autonomiczne, odrębne ścieżki tematyczne (np. Kopiec wraz z najstarszym osadnictwem, krajobraz historyczny Krakowa i jego przemiany, fort Krakus, składniki przyrodnicze). Winien obejmować historię miejsca, panoramy (kilka lub kilkanaście stanowisk) z objaśnieniami, system tabliczek objaśniających walory miejsca i równocześnie informujących dlaczego np. nie należy wchodzić na zbocza Kopca czy na teren bytowania motyli. Tabliczki winny być proste, dyskretne (zwłaszcza dla obserwatora patrzącego z sąsiedztwa Góry Krakusa), czytelnie rozmieszczone.

Organizacja ruchu kołowego

Dogodne parkingi dla odwiedzających są zlokalizowane w rejonie Nowego Cmentarza Podgórskiego i Urzędu Miasta przy ul. Wielickiej – 300 metrów od Kopca (Urząd nie pracuje w weekendy i święta, kiedy zainteresowanie Kopcem jest największe – parking wtedy jest pusty i niewykorzystany). Nadto na okolicznych ulicach (ul. Za Torem, Al. Pod Kopcem, ul. Parkowa) istnieje spora rezerwa możliwości parkowania. Problemy z miejscami do parkowania pojawiają się wyłącznie podczas ogromnego ruchu w Święto Zmarłych i w dzień Rękawki.

Dlatego należy zlikwidować całkowicie „sięgacz” (z placikiem manewrowym na łące) na drugim zakosie zabytkowej serpentyny i przywrócić jej pierwotny charakter nawierzchni – i jako obecnego ciągu pieszego.

Ruch na ul. Maryewskiego winien być wyłącznie dla mieszkańców i służb publicznych. Poza ochroną serpentyny i Kopca, wykluczyłoby to parkowanie na placu manewrowym, co utrudnia lub wyklucza zawracanie w bardzo niebezpiecznym miejscu (kamieniołom - przepaść od północy; w dole Dom Dziecka i plac zabaw, zdarzały się wypadki osunięcia samochodu podczas manewrowania w tej części ulicy).

Układ drogowy w rejonie Placu Przystanek i skrzyżowania Al. Pod Kopcem wraz z ulicami Za Torem i Maryewskiego należy przeprojektować, dostosowując go do obecnego układu torowiska kolei.

W zależności od funkcji budynku stacyjnego przystanku i utrzymania w tym miejscu przystanku (w rejonie projektowane znaczne zmiany układu szynowego – łącznica w stronę północną, omijająca dworzec Płaszów) - należy rozważyć przeniesienie jezdnii biegnącej obecnie od północy budynku na południe od niego, co pozwoli na bezpieczny dostęp pieszych do peronów. Należy również zbadać możliwość zakończenia budowy przejścia pod torami, rozpoczętego w okresie II wojny światowej oraz sprowadzenia na perony ruchu pieszego schodami z kładki nad ul. Powstańców Śląskich.

Dawne torowisko kolejowe z 1884 r. (Pl. Przystanek-Wielicka)

Funkcją przewidzianą dla malowniczego, wykutego w skałach Krzemionek wąwozu, jest rekreacja – ścieżka rowerowa, łącząca projektowane ścieżki wzdłuż ul. Wielickiej (osiedla południowo-wschodnie), wzdłuż ul. Powstańców Wielkopolskich (Nowa Huta) z kierunkiem na południe ul.

Swoszowicką (Wola Duchacka), południowy zachód (bulwarami Wisły) i do centrum miasta (Parkowa, kładka O. Bernatka). Miejsce powinno też zawierać spacerowy ciąg pieszy oraz, w pobliżu zabudowy ul. Lanckorońskiej, miejsca zabaw i proste urządzenia sportowe dla dzieci i młodzieży. W odniesieniu do wąwozu należy rozważyć również możliwość wprowadzenia funkcji wystawienniczej (lub przynajmniej jej elementów), związanej z historią kolei.

W budynku stacyjnym przystanku Podgórze-miasto (obecnie Kraków-Krzemionki) powinna zostać przywrócona funkcja związanej z koleją, w tym obsługą podróżujących koleją (również miejską) oraz obsługą odwiedzających Kopiec i węzła ścieżek rowerowych (miejsce schronienia przed deszczem, informacja z ew. funkcją wystawienniczą, mała gastronomia itp).

W pobliżu budynku stacyjnego należy rozważyć przekształcenie skrzyżowania i biegu jezdni, ponieważ zmieniła się relacja budynku stacyjnego i torów kolejowych (przedtem były od południa) – zob. postulaty dla ruchu kołowego. Ruch pieszych od budynku stacyjnego do peronów przecina jezdnia kołowa na Pl. Przystanek.

Cały teren dawnej linii kolei, wraz z budyniem stacyjnym, znajduje się w dyspozycji gminy m. Krakowa.

Ekran akustyczny

Teren jest narażony na bardzo duży i wciąż powiększający się hałas, generowany przez ruch samochodów po ul. Powstańców Śląskich. Od południa tej ulicy należy przewidzieć ekrany akustyczne. Ekran od północnej strony ulicy Powstańców Śląskich w istniejącej postaci (fragmenty przezroczyste) stanowi zagrożenie dla awifauny (jeśli fragmenty te miały pozwolić oświetlać chodnik za ekranem – to i tak chodnik jest bardzo ciemny i wymaga osobnego oświetlenia). Ze względów krajobrazowych należy na ekrany wprowadzić roślinność pnącą, podobnie jak na mur oporowy wzdłuż pozostałości Starego Cmentarza Podgórskiego.

Historyczne panoramy i inne uwarunkowania widokowe

Należy rozpoznać uwarunkowania widokowe, zwłaszcza w perspektywie rozważań wprowadzenia zabudowy wysokościowej w odległości od ok. 300 m od Kopca. Należy rozpoznać te uwarunkowania zarówno w zakresie ekspozycji czynnej i biernej; tak widoków z Kopca, jak i widoków z charakterystycznych punktów i rejonów Krakowa, gdzie Kopiec Krakusa jest historycznym składnikiem panoram miasta (Wawel, Kopce Kościuszki i Piłsudskiego, Bielany, Zabłocie, Płaszów i Wola Duchacka, Zakrzówek).

Należy zinventaryzować i zwaloryzować panoramę Krakowa z Kopca i jego otoczenia, zwłaszcza w zakresie panoram z XVI w. (jednak z rozszerzeniem – co najmniej od Bielan po kościół św. Benedykta) oraz zbadać możliwość wprowadzenia zieleni i innych działań choćby częściowo niwelujących wpływ zabudowy w sąsiedztwie ul. Powstańców Śląskich i na Górze św. Benedykta na cechy panoramy Krakowa.

Uwagi nie obejmują niezwykle ważnego i cennego obszaru kamieniołomu Liban i Ehrenpreis. Dla kamieniołomu należy opracować szczegółowe wytyczne, opierające się na wymienionych opracowaniach i literaturze. Uwagi takie winny uwzględnić w pełni uwarunkowania szczególnego charakteru miejsca:

- miejsca pamięci narodowej (tak sam kamieniołom – przymusowy obóz pracy, cmentarz więźniów, jak i jego otoczenie – Obóz Koncentracyjny Płaszów i miejsca masowych zbrodni ludobójstwa) oraz sąsiedztwa kilku nekropolii (od średniowiecza do czasów współczesnych)
- przyrodnicze z zakresu przyrody nieożywionej (walory badawcze i edukacyjne odsłoniętych skał kamieniołomu) i ożywionej (włącznie ze znakomitym pomysłem utworzenia w najgłębszej, okresowo zalewanej części kamieniołomu naturalizującego się obszaru bytowania zwierząt, o cechach rezerwatowych, z możliwością obserwacji wyłącznie z zewnątrz),
- kulturowe, z zabytkowymi obiektami przemysłowymi i licznymi potencjalnymi możliwościami w

zakresie np. funkcji ekspozycyjnej, związanej z dziejami górnictwa, przemysłu czy kolei (co ułatwia zachowana pozostałość bocznicy kolejowej)

Jarosław Żółciak, kwiecień 2011 r.

Autor korzystał z uwag i spostrzeżeń mgr inż. Katarzyny Żółciak, mgr Emila Zaitza, dr Kazimierza Walasza, dr inż. arch. Krzysztofa Wielgusa oraz dr Zbigniewa Beiersdorfa

Uwagi dotyczące Fortu 33 Krakus

W otoczeniu Kopca Krakusa winno być zaznaczone istnienie tutaj przez ponad 100 lat jednego z istotnych elementów obronnych dawnej Twierdzy Kraków – Fortu 33 „Krakus”. Był to jeden z najwcześniejszych i najciekawszych w swej koncepcji obiektów twierdzy z lat 50. XIX w. Jego istnienie, mimo obcego pochodzenia, związało się z historią Podgórza m.in. faktem zamieszkiwania w nim rodzin wojskowych, także w okresie międzywojennym (m.in. oficerów z załóg pociągów pancernych). Z okolicami fortu „Krakus” związane są też pierwsze w Krakowie i Podgórzu próby szybowcowe, przeprowadzane na wiosnę 1910 r. przez Bronisława Saloniego.

Zaznaczenie to w żaden sposób nie powinno dominować w sylwecie Krzemionek, pozostawiając prymat znaczeniowy i krajobrazowy – wiodącej, średniowiecznej tożsamości miejsca. Zachowanie, w subtelny sposób śladu krajobrazowego fortu jest jednak istotne z uwagi na zachowanie kontekstu z innymi, czytelnymi i ważnymi elementami krajobrazu Podgórza o rodowodzie fortecznym, m.in. użytkowaną do dziś, zabytkową serpentyną dojazdową; fortem wieżowym „Św. Benedykt”, wałami rdzenia i innymi. Uczytelnienie i zakomponowanie śladów ruin szybowego budynku koszarowo-bojowego powinno być też dobrą okazją do umieszczenia tam całego programu edukacyjnego oraz (ograniczonego) rekreacyjnego, ażeby nie wychodzić z nim nigdzie dalej, w otwartą przestrzeń „zielonych błoni” wokół Kopca.

Budynek powinien zostać uczytelniony w zakresie rysunku murów; tam, jednak, gdzie pojawiły się dorodne i dobrze rokujące drzewa, zarys odtwarzanych murów winien zostać przerwany. Nie powinny być odtwarzane żadne fragmenty kubaturowe. Uzyskana w ten sposób platforma powinna skupić wszystkie, niezbędne funkcje informacyjne, prezentacyjne, edukacyjne i wypoczynkowe (ławki), stając się rodzajem jedyne geometrycznego założenia ogrodowego w naturalistycznym otoczeniu Kopca. Obiekt nie powinien być oświetlany elektrycznie, zaś istotne fragmenty umożliwiające bezpieczne przejście przez ten fragment krajobrazu po zmroku można rozwiązać za pomocą odpowiednio zaprojektowanych znaczników – lamp solarnych..

Narys wału obwodowego należy uczytelnić nie odtwarzając jednak profilu, a jedynie najistotniejszą część narysu, miękko zarysowaną ścieżką. Należy przyjąć rozwiązanie minimalistyczne, a więc zrezygnować tylko te części narysu, które pozwolą na przypomnienie i uzmysłowienie gabarytu fortu jako całości.

Krzysztof Wielgus

CRACOVIA URBS EUROPAEA

KONFEDERACJA NA RZECZ PRZYSZŁOŚCI KRAKOWA

ul. Oleandry 2, 30-063 Kraków,
www.cue.org.pl, www.cracoviaurbseuropaea.org
fax. 12 427 22 52, email: konfederacja.cue@tlen.pl, KRS 291636

Kraków, dn. 2011-05-11

Szanowna Pani
Mgr Joanna Florkiewicz-Kamieniarczyk,
Dyrektor Wydziału Rewaloryzacji Zabytków Krakowa
i Dziedzictwa Narodowego
Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego

Konfederacja na rzecz Przyszłości Krakowa *Cracovia Urbs Europaea* przekazuje sporządzone doraźnie uwagi, jakie mogą być przydatne dla opracowania dokumentacji projektowej dla Kopca Krakusa wraz z otoczeniem. Uwagami tymi staramy się wypełnić obecny brak wytycznych dla jednego z najważniejszych miejsc Krakowa.

Ponieważ nie zostało postanowione, jaki obszar miałyby objąć dokumentacja i jaki miałyby mieć charakter, przedkładamy uwagi ogólne, obejmujące możliwie szeroki wachlarz zagadnień, skupiony na Kopcu i jego bliskim otoczeniu (tj. obszarze wyznaczonym następującymi granicami: linia kolejowa od północy, plac Przystanek, ul. Franciszka Maryewskiego, północna granica Nowego Cmentarza Podgórskiego, wschodnia krawędź kamieniołomu Liban) oraz na obszarze nieczynnego odcinka d. linii kolejowej z 1884 r.).

W niektórych uwagach podkreślamy konieczność traktowania Krzemionek jako całości – pod względem krajobrazowym, przyrodniczym i kulturowym, a co za tym idzie, zapewnienia i zabezpieczenia (w zamierzeniach i poczynaniach) odpowiednich powiązań miejsc i funkcji oraz ich kontekstu.

Z punktu widzenia ochrony tutejszych walorów, lista priorytetów zadań (naszym zdaniem) powinna być taka:

1) Niezwłocznie należy zmienić napis na tabliczce od północnej strony Kopca „Wejście na Kopic”. Napis i usytuowanie tabliczki – wbrew intencjom jej postawienia - kieruje do korzystania z dzikiej ścieżki, która przerodziła się już w wielką wyrwę (żleb) w Kopcu. Napisem należy jasno zakazać wchodzenia tą ścieżką i poinformować, że wejście nie dewastujące Kopca znajduje się od południa.

2) Należy opracować i wykonać zabezpieczenie Kopca przed dewastacją oraz zrekonstruować ubytki.

3) Należy wykonać schodki terenowe (pełniące funkcję sectio drogi serpentynowej) po śladzie starych schodków i zrekonstruować ubytki zbocza Krzemionek, skarp drogi serpentynowej oraz naprawić samą drogę.

4) Dla sąsiedztwa Kopca – w podanym tu zakresie - należy sporządzić opracowanie, dające możliwość konsultacji ze społeczeństwem i środowiskami specjalistycznymi, a po wykonaniu i uwzględnieniu tych konsultacji – powinny być podejmowane kolejne działania wykonawcze.

Podkreślamy konieczność zapewnienia (na każdym etapie działań) faktycznego bezpieczeństwa odwiedzających, zwłaszcza w kontekście przepaści pobliskich kamieniołomów -

z poważaniem

Otrzymują (pocztą elektroniczną):

Zarząd Infrastruktury Komunalnej i Transportu w Krakowie

(w ślad za roboczą wersją uwag, przesłaną mailowo 19 kwietnia 2011)

Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Miejski Konserwator Zabytków Krakowa

Urząd Miasta Krakowa - Wydział Kształtowania Środowiska